

Nieuwe stikstofaanpak biedt geen garantie voor natuurwinst

Het Programma Aanpak Stikstof moet stikstofproblemen in natuurgebieden wegnemen en tegelijk economische ontwikkelingen mogelijk maken. Het programma loopt in Nederland sinds 1 juli 2015 en eindigt in 2032. Gaat de natuur ervan profiteren?

■ NATUURBEHEER

Door Willy van Strien

Ecoloog Peter Voorn van Natuurmonumenten rijdt stapvoets langs het Ansemven en het Glasven in natuurgebied Kampina & Oisterwijkse Vennen. De plassen kregen afgelopen winter een opknapbeurt. Riet en voedselrijke bagger zijn verwijderd, bomen gekapt en sloten afgedamd, zodat het waterpeil hoger staat en de vennen groter worden. Mooi is het nu nog niet, met de afgeschraapte grond en stapels omgekakte bomen. Maar Voorn is tevreden: 'Deze vennen liggen er straks weer netjes bij.' Kampina & Oisterwijkse Vennen is een Natura 2000-gebied, een natuurgebied dat is aangewezen onder de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. De schoonmaak valt onder het Programma Aanpak Stikstof (PAS), opgezet om ruim honderd Natura 2000-gebieden te ontlasten van de grote hoeveelheid stikstof die er vanuit de lucht op neerslaat; door de stikstoflast vermist en verzuurt de bodem en krijgen veel planten- en diersoorten het moeilijk. Tegelijkertijd moeten economische ontwikkelingen mogelijk blijven.

Om dat voor elkaar te krijgen, brengt het PAS de stikstofdepositie omlaag (zie kader). Per Natura 2000-gebied berekent het PAS-model hoe de stikstofdepositie komende jaren naar verwachting zal dalen en stelt de overheid een deel van die daling als 'ontwikkelingsruimte' beschikbaar voor economische activiteiten in de buurt van de gebieden. Het mes snijdt zo aan twee kanten: de depositie op de natuurgebieden daalt, de economie hoeft niet stil te staan. Daarnaast stelt het PAS geld beschikbaar om habitattypen die jarenlang onder een stikstofoverschot hebben geleden op te knappen. Per habitatype heeft Alterra daarvoor een herstel-

strategie opgesteld en natuurbeheerders zijn wettelijk verplicht om de voorgeschreven maatregelen uit te voeren. De kosten krijgen ze vergoed.

'Juist omdat PAS natuurherstel koppelt aan economische ontwikkeling, krijgt dat een enorme impuls', zegt Piera Fehres, projectleider uitvoering PAS-maatregelen bij de provincie Noord-Brabant. 'We hebben nu de wil, de capaciteit en het geld om op korte termijn grootschalig natuurherstel uit te voeren. Anders was dat niet mogelijk geweest.'

Zuurgradiënt

In Kampina & Oisterwijkse Vennen zijn onder meer de vennen en de heide stikstofgevoelig en de intensieve veehouderij in de regio zet het gebied onder druk. In samenspraak met de beheerders en het waterschap heeft de provincie Noord-Brabant een herstelplan geschreven: de PAS-gebiedsanalyse. Natuurmonumenten beheert het grootste deel van het gebied. De vennen zijn bijzonder omdat ze alleen in het Europese laagland voorkomen, met een zwaartepunt in Nederland. Veel van de Nederlandse vennen liggen bij Oisterwijk.

Ecoloog Voorn is doorgereden naar een andere plek. 'Dat ven links ligt hoog op de heide, het ven rechts ligt laag in het dal van een beek, de Rosep', wijst hij. 'Dat levert een gradiënt op. Het water blijft in de vennen staan omdat de bodem een leemlaag heeft. Hoog gelegen vennen ontvangen alleen regenwater en zijn van nature zuur. Naarmate een ven lager ligt, heeft het meer contact met grondwater en is het minder zuur. Die overgang willen we handhaven en waar nodig versterken. Daarom hebben we tussen deze vennen een stuk dennenbos gekapt dat de gradiënt verstoort doordat bomen veel water opnemen en verdampen en extra stikstof invangen.'

Voordeel is ook dat de stukken hei aan weerskanten nu met elkaar verbonden zijn, zodat er aaneengesloten populaties planten en dieren ontstaan. Soorten als de levendbarende hagedis en klokjesgentiaan profiteren daarvan. Voorn hoopt dat ook het gentiaanblauwtje, een aan de klokjesgentiaan gebonden vlinder, terugkomt. In de opgeknapte vennen leven bijzondere diersoorten als de gestreepte waterroofkever, vinpootsalamander en heikikker.

Steppe

Het grote stuk hei middenin natuurgebied Kampina is er minder goed aan toe. De heideplanten en kruiden die op voedselarme grond kunnen leven, zijn verdrongen door snelgroeiend gras dat profiteerde van de overmaat aan stikstof. Overal staan grote pollen pijpenstrotje. 'Het hoeft van mij echt geen egale VVV-heide te zijn, er mag best wat gras staan', vindt

Voorn. 'Maar een grassteppe zoals hier is niet de bedoeling.' Met de hei verdwenen ook de insecten en de vogels die van insecten afhankelijk zijn, zoals korhoen, wulp en tapuit. Plaggen is de gebruikelijke oplossing: als het gras en de voedselrijke humuslaag tot op het kale zand worden verwijderd, komen weer heideplanten en kruiden op. Maar het is nog maar de vraag of dan ook de insecten terugkeren, vertelden Marijn Nijssen en Joost Vogels van Stichting Bargerveen op het symposium 'PASSende

'In de planten zit een overmaat aan stikstof vergeleken met andere voedingsstoffen, zoals fosfaat'

maatregelen tegen stikstofeffecten' van 24 en 25 april in Antwerpen, over het PAS in Nederland en Vlaanderen. Enerzijds zullen de insecten profiteren van het warmere microklimaat dat ontstaat als het gras is weggehaald. Maar anderzijds zal de hei die terugkomt slecht voedsel vormen.

Stikstofdepositie blijft hoog

De stikstofdepositie – in de vorm van ammoniak uit landbouw en stikstofoxiden uit verkeer en industrie – is sinds 1990 met 35 procent afgenomen (Compendium voor de Leefomgeving). Maar terwijl PAS erop rekent dat die daling doorzet, stagneert die nu al enige jaren. Het PAS voorziet in extra maatregelen om de stikstofuitstoot uit de landbouw naar beneden te brengen. 'Uit onze berekeningen blijkt dat verdere daling, ondanks die maatregelen, voorlopig heel beperkt zal zijn,'

zegt Rob Folkert van het Planbureau voor de Leefomgeving. 'In 2032, na afloop van het PAS, krijgen veel natuurgebieden nog steeds meer stikstof over zich heen dan ze kunnen hebben en zullen beperkende maatregelen voor stikstofuitstoot moeten worden opgeschroefd.' Hans Kros van Alterra bevestigde dat op het symposium 'PASSende maatregelen tegen stikstofeffecten' van 24 en 25 april in Antwerpen. Hij berekende voor verschillende provincies wat ze kunnen berei-

ken met vergaande landbouwmaatregelen. 'Een provincie kan alles uit de kast halen. Grote bedrijven rond Natura 2000-gebieden sluiten. Voor schrijven dat agrariërs daar minder mest gebruiken. Hen verplichten om alle stallen te voorzien van luchtwassers, hun vee eiwitarm te voeren, de mest af te dekken en onder de grond te werken. En dan nog zal de stikstofdepositie met slechts ongeveer 20 procent afnemen. Er is veel meer nodig om het stikstofoverschot op te lossen.'